BİBLİYOGRAFYA :

Sülemî, *Ṭabaḳātu'ṣ-ṣûfiyye* (nşr. Nûreddin Şerîbe), Kahire 1389/1969, s. 170, 451-453; Kuşeyrî, *er-Risâle* (nşr. Abdülhalîm Mahmûd—Mahmûd b. eş-Şerîf), Kahire 1972-74, s. 439, 495, 636; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâ'*, XVI, 65-66; Lâmiî, *Nefehât Tercemesi*, s. 272; Şa'rânî, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ*, Kahire 1373/1954, I, 119-120; Münâvî, *el-Kevâkibü'd-dürriyye* (nşr. Mahmûd Hasan Rebî'), Kahire 1357/1938, II, 38; Arûsî, *Netâ'icü'l-efkâr* (nşr. Abdülvekîl ed-Derûbî—Yâsîn Arefe), Dımaşk, ts., II, 4.


MUSTAFA BİLGİN

ABDULLAH b. REBÎA
(عبدالله بن ربيعة)

Hz. Peygamber'in amcasının kızı Ümmü'l-Hakem bint Zübeyr'in oğlu

(bk. ÜMMÜ'L-HAKEM).

ABDULLAH b. REŞÎD
(عبدالله بن رشيد)

(bk. İBNÜ'R-REŞÎD, Abdullah b. Ali).

ABDULLAH b. REVÂHA
(عبدالله بن رواحة)

Ebû Muhammed Abdullāh b. Revâha
(ö. 8/629)

Şair sahâbî, Mûte Savaşı'nda şehid düşen üçüncü kumandan.

Hazrec kabilesinin Benî Hâris kolundan Revâha b. Sa'lebe'nin oğludur. **Muhadramûn*** şairlerinden olup sanatını yalnız Hz. Peygamber'i ve İslâm dinini savunmak, müşrikleri hicvetmek yolunda kullanmıştır. Resûlullah'ın onun için söylediği bilinen, "Şiirleri müşrikler üzerinde oklardan daha etkilidir" cümlesi şairlik kudreti, "Şüphe yok ki kardeşiniz bâtıl ve boş söz söylemez" cümlesi ise kişiliği hakkındaki görüşlerini yansıtmaktadır. Şuarâ sûresinin son âyetinin de onun için nâzil olduğu rivayet edilmiştir. İbn Sa'd'ın yazdığına göre, Abdullah b. Revâha Şuarâ sûresinin, "Şairlere sapıklar uyar; onların her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmez misin?" meâlindeki 224-226. âyetleri inince, "Allah benim de şair olduğumu biliyor, demek ki ben de onlardanım" diyerek teessürünü belirtmiş; bunun üzerine, "Ancak iman edip iyi işler yapanlar müstesna..." şeklinde başlayan 227. âyet nâzil olmuştur (bk. *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ*, III, 528). Abdullah b. Revâha'nın şairliğinin yanı sıra çok etkileyici bir hitabet gücüne sahip olduğu da bilinmektedir. Mûte seferine çıkan 3000 kişilik İslâm kuvveti henüz yolda iken, yakın bir yerde büyük bir Bizans ordusunun bulunduğu haberi alınmış ve geri çekilip takviye isteme fikri benimsenmişken Abdullah b. Revâha'nın, "şehitlik mertebesine erişmek için yola çıktıkları ve savaşma güçlerini de sayılarıyla silâhlarından değil, Allah tarafından kendilerine lutfedilen İslâm dininden aldıkları" yolunda söylediği etkili sözler üzerine bundan vazgeçilerek savaşmaya karar verilmiştir.

Abdullah b. Revâha okuma yazma bilmesi, hassas bir şair, hatip ve aynı zamanda mâhir bir muharip olması, yüksek cesaret ve şecaate, ayrıca ileri derecede zühd ve takvaya sahip bulunması gibi hasletlerinden dolayı Hz. Peygamber'in özel teveccüh ve itimadını kazanarak ashâb-ı kirâm arasında temayüz etmiş ve önemli görevler yüklenmiştir. İkinci Akabe Biatı'nda Medineli müslümanlar tarafından on iki **nakib*** in biri olarak seçilip Hz. Peygamber'in idarî yardımcılığı sayılabilecek böyle şerefli bir göreve lâyık görülmesi, onun Câhiliye dönemindeki itibarının İslâm'dan sonra da artarak devam ettiğini göstermektedir. Hz. Peygamber de onu, nakibliğinin yanı sıra ayrıca özel kâtipleri arasına almak suretiyle ikinci defa şereflendirmiştir. Abdullah b. Revâha Bedir, Uhud, Hendek, Hayber savaşları ile Hudeybiye ve Umretü'l-kazâ seferlerine katılmış ve Umretü'l-kazâ'da umre süresince Hz. Peygamber'in devesinin yularını tutmuştur. Hadis de rivayet etmiş olan Abdullah b. Revâha'nın yüklendiği önemli görevler arasında, Bedir zaferinin müjdesini Zeyd b. Hârise ile birlikte Medine'ye koşarak götürmesi ve İkinci Bedir seferi (Bedrü'l-mev'id) sırasında Medine'de Hz. Peygamber'in vekili olarak kalması da bulunmaktadır. Abdullah b. Revâha'yı Hayber seferinden önce Hz. Peygamber'in dört kişilik bir seriyyenin kumandanı olarak Hayber'e göndermesi ve "Hayber'i gözetle, halkın arasına karış, ne konuştuklarını ve ne yapmak istediklerini öğren" emrini vermesi (bk. İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ*, II, 92; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî*, II, 566), onun İbrânîce bildiği ihtimalini akla getirmektedir. Çünkü o devirde Medine ve civarında yerleşmiş bulunan yahudilerin Mûsevî Arap olmayıp ırken İbrânî oldukları ve kendi dillerini konuştukları bilinmektedir. Ayrıca onun bu görevden döndükten sonra, otuz kişilik bir heyetin başkanı olarak Hayber'e elçi gönderilmesi ve fetihten sonra da Hayber mahsulünün ortakçı yahudiler ile bölüşülmesinde yetkili kılınması, bu olaylardan daha önce ise Hendek Savaşı sırasında Benî Kurayza kabilesine gönderilen dört kişilik elçi heyetinde yer almış olması da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Hicretin sekizinci yılında (629) Mûte seferine çıkan ordunun başına, Hz. Peygamber tarafından, kumandan vekilinin de ölmesi halinde komutayı ele almak üzere üçüncü kumandan adayı olarak tayin edilen Abdullah b. Revâha, Zeyd b. Hârise'nin ve onun arkasından Ca'fer b. Ebû Tâlib'in şehid düşmeleri üzerine sancağı almış ve o da şehid olmuştur.

Bazı eserlerde Abdullah b. Revâha'nın ahfadının çok saygı gören bir topluluk olarak asırlarca Endülüs'te yaşadığı ileri sürülmekte ise de (bk. *İA*, V/1, s. 416; *EI²*, IV, 1187) mevcut kaynaklar, onun Ebû Muhammed, Ebû Revâha ve Ebû Amr künyelerini taşımış olmasına rağmen, şehid düştüğü zaman arkasında çocuk bırakmadığını kaydetmektedir (bk. İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ*, III, 526). Bu durumda "ahfad" tâbiri ile bizzat kendi torunlarının değil, akrabasının kastedildiğine hükmetmek gerekmektedir ki kız kardeşinin çocukları olan bu akraba arasında, ünlü şairler ve büyük dedeleri Revâha b. Sa'lebe'nin adını taşıyan, künyesi Ebû Revâha olan kişiler de bulunmaktadır. Endülüs'te Benî Abdüsselâm adıyla tanınan bu topluluğun, Abdullah b. Revâha'nın sahâbîlerden Beşîr b. Sa'd ile evli olan kız kardeşi Amre bint Revâha'nın oğlu Nu'mân b. Beşîr'e dayandığı ve Nu'mân b. Beşîr'in Emevîler'e cephe alması üzerine Halife Mervân'ın emriyle öldürülmesinden sonra Endülüs'e kaçan bazı çocuklarından geldiği anlaşılmaktadır (bk. İbn Hazm, *Cemhere*, s. 363-365).

Kaynaklarda Abdullah b. Revâha'nın bir divanından bahsedilmemektedir. Az

sayıdaki şiirleri, elliye yakın beyti İbn Hişâm'ın *es-Sîre*'sinde olmak üzere, çeşitli siyer, tarih, megāzî ve tabakat kitaplarında dağınık vaziyette bulunmaktadır. Velîd Kassâb, çeşitli kaynaklardan topladığı 217 beyit tutarındaki en kısası bir, en uzunu 26 beyit ihtiva eden 37 parça şiirini *Dîvânü ʿAbdillâh b. Revâha ve dirâse fî sîretihî ve şiʿrih* adıyla yayımlamıştır (Riyad 1402). Bu şiirlerden altı tanesi Câhiliye dönemine ait olup düşman kabile Evs'e mensup şairlerden Kays b. Hatîm'in Hazrec'e yönelik taşlamalarına verdiği karşılıklardan ibarettir. İslâmî devirdeki şiirleri ise, Kureyş müşriklerinin İslâm dini ve Hz. Peygamber aleyhindeki şiirleri ile sözlü saldırılarına cevap teşkil eden irticâlen söylenmiş recezler şeklindedir. Bu recezler, edebî sanatlara ve fazla duyulmamış kelimelere yer vermeden sade bir dille söylenmiş olup halk tarafından kolaylıkla anlaşılabilecek niteliktedir. Abdullah b. Revâha şiirlerinde Kureyş müşriklerini, devrinin diğer İslâm şairleri Kâ'b b. Mâlik ve Hassân b. Sâbit gibi kabilevî ve şahsî kusurlarından dolayı değil, imansızlıkları ve ısrarlı küfürlerinden dolayı yermiştir.

Hz. Peygamber'in Ahzâb (Hendek) Savaşı sırasında hendeğin topraklarını taşıyanlara yardım ederken, toza bulanmış vaziyette ashapla birlikte Abdullah b. Revâha'nın şu şiirini söylediği rivayet edilmektedir:

"Vallahi, Allah bize hidayet etmemiş olsaydı hidayete eremezdik

Ne zekât verir ne namaz kılardık

Kâfirler bize saldırdılar

Onlar fitne çıkarmak istediklerinde biz bundan çekindik

Bizden yardım istendiğinde geldik

Yardım isterken de bize güvenin

Yâ Resûlallah, sana canımız fedâ olsun, kusurlarımızı bağışla

Yâ Rabbi, düşmanla karşılaştığımızda ayaklarımızı yerinde tut

Ve üzerimize sabru sebat ihsan et

Biz senin fazlu kereminden müstağni değiliz."

(Velîd Kassâb, *Dîvânü ʿAbdillâh b. Revâha ve dirâse fî sîretihî ve şiʿrih*, s. 139-140).

BİBLİYOGRAFYA:

Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 → Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), II, 566; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkā v.dğr.), Kahire 1375/1955, IV, 15-21, ayrıca bk. *İndeks*; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, II, 92; III, 526-530, 612-613; Cümahî, *Ṭabaḳātü fuḥûli'ş-şuʿarâʾ* (nşr. Mahmûd M. Şâkir), Kahire 1394/1974, I, 223-226; Buhârî, "Teheccüd", 21; Nesâî, "Menâsikü'l-ḥac", 121; Âmidî, *el-Müʾtelif ve'l-muḫtelif* (nşr. F. Krenkow), Kahire 1354 → Beyrut 1402/1982, s. 126-127; Ebû Nuaym, *Ḥilyetü'l-evliyâʾ*, Kahire 1394-99/1974-79, I, 118-121; İbn Hazm, *Cemhere* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1982, s. 363-365; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 234-238; a.mlf., *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 → Beyrut 1399/1979, II, 234-237, ayrıca bk. *İndeks*; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, I, 230-240; İbn Hacer, *el-İṣâbe* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1390-92/1970-72, IV, 82-86; Abdülkādir el-Bağdâdî, *Ḫizânetü'l-edeb* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), II, 303-305; F. Wüstenfeld, *Genealogische Tabellen der Arabischen Stamme und Familien*, Göttingen 1852, s. 22; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, Kahire 1373-78/1954-59, IV, 217; Sezgin, *GAS*, II, 292-293; Ömer Ferrûh, *Târîḫu'l-edebi'l-ʿArabî*, I, 263; Velîd Kassâb, *Dîvânü ʿAbdillâh b. Revâḥa ve dirâse fî sîretihî ve şiʿrih*, Riyad 1402/1982; Muhammed b. Sa'd eş-Şuvay'ır, *ʿAbdullāh b. Revâḥa ḥayâtühû ve dirâse fî şiʿrih*, Riyad 1406/1986; F. Krenkow, "Hazrec", *İA*, V/1, s. 415-416; A. Schaade, "Abdullah", *İA*, I, 39-40; a.mlf., "ʿAbd Allāh b. Rawāḥa", *EI²* (İng.), I, 50-51; W. Montgomery Watt, "al-Khazradj", *EI²* (İng.), IV, 1187.

SARGON ERDEM - HULUSİ KILIÇ

ABDULLAH b. RU'BE
(عبدالله بن رؤبة)
(bk. ACCÂC).

ABDULLAH-I RÛMÎ
(عبدالله رومى)
(bk. EŞREFOĞLU RÛMÎ).

ABDULLAH b. SA'D b. EBÛ CEMRE
(عبدالله بن سعد بن أبي جمرة)
(bk. İBN EBÛ CEMRE, Abdullah b. Sa'd).

ABDULLAH b. SA'D b. EBÛ SERH
(عبدالله بن سعد بن أبي سرح)

Ebû Yahyâ Abdullāh b. Sa'd b. Ebî Serh el-Kureşî el-Âmirî (ö. 36/656-57)

Sahâbî, Mısır valisi ve İfrîkıyye fâtihi.

Ne zaman müslüman olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Medine'ye hicret etti ve vahiy kâtipleri arasında yer aldı. Bir müddet sonra irtidad edip Mekke müşriklerinin yanına döndü. Kâtipliği sırasında vahyi kendi arzusuna göre tahrif ettiğini söyleyerek müşriklerin İslâmiyet aleyhindeki çalışmalarını destekledi. Mekke fethinde, "görüldükleri yerde öldürülmelerine izin verilenler" (kanı heder edilenler) arasına alındıysa da süt kardeşi Hz. Osman'a sığınarak pişmanlık duyduğunu bildirdi ve affedilmesi için Hz. Peygamber nezdinde şefaatta bulunmasını istedi. Hz. Peygamber Osman'ın ricası üzerine, kısa bir tereddütten sonra Abdullah'ı affedip biatını kabul etti.

Hz. Ömer zamanında Amr b. Âs'la birlikte Mısır'ın fethine katıldı ve onun devrinde Saîd bölgesinde (Yukarı Mısır) valilik yaptı. Halife Osman Mısır'ın malî işleriyle Abdullah'ı, yönetimiyle de Amr'ı görevlendirmek istedi. Amr'ın buna itiraz etmesi üzerine onu azlederek yerine Abdullah'ı vali tayin etti ve İfrîkıyye'nin fethiyle görevlendirdi (645 veya 647). Abdullah b. Sa'd, Sübeytıla'da Gregorios karşısında büyük bir zafer kazanarak Kartaca bölgesini fethetti, Kayrevan şehrinin kurulduğu yere kadar ulaştı ve pek çok ganimet ele geçirdi. Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Amr'ın da büyük kahramanlıklar gösterdiği bu savaş "Abdullahlar Savaşı" (Harbü'l-Abâdile) adıyla meşhur oldu. Abdullah b. Sa'd daha sonra Muâviye'nin Kıbrıs üzerine gönderdiği orduya yardımcı oldu. 652 yılında Nûbe üzerine yürüdü ve şiddetli bir savaştan sonra hıristiyan Nûbe hâkimi ile bir antlaşma imzaladı. Bakt denilen bu antlaşmaya göre şehir halkı belirli sayıda köleleri müslümanlara, müslümanlar da Mısır'da yetişen buğday ve mercimek gibi yiyecekleri ve bazı giyecek maddelerini onlara vereceklerdi. Diğer taraftan Abdullah'ın Bizans donanmasıyla Finike açıklarında kazandığı deniz savaşı da meşhurdur. Bizans İmparatoru II. Konstans, Mısır'ın elden çıkmasından sonra Kuzey Afrika'daki İslâm hâkimiyetine son vermek üzere büyük bir donanma hazırladı. Bizans donanmasındaki gemilerin direkleri uzaktan âdeta bir orman görünümü verdiği için Zâtü's-savârî adıyla anılan bu savaşta, Abdullah b. Sa'd kumandasındaki İslâm ordusu Bizans donanmasını tamamen imha etti ve II. Konstans ancak yaralı olarak kurtulabildi (31/652).

Mısırlılar, Amr b. Âs'dan sonra Abdullah'ın vali olmasını tasvip etmediler. Onlar, İfrîkıyye'yi fethetmesine ve Bi-